

ÖNNÖN GYILKOSSÁGRÓL

ÉSZRE VÉTELEK

A'  
JÓZAN ÉSZNEK  
ÉS

A' KERESZTÉNY ERKÖLTSI TUDÓ-  
MÁNYNAR ÚTTYÁN

ÍRTA

P. TÖRÖK DAMASCENUS

CONVENTUALIS MINORITA

Miskólczon 1818. Esztendőben.



---

*Nyomatódott ugyan Miskólczon,*  
Nemes Szigethy Mihály Cs. és R. Privilegiáltt  
Könyvnyomtató' Betűivel, 1818.

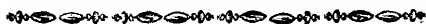
*Quid tibi praescriptam properas abrumpe-  
re Vitam?  
Quae tamen ipsa brevi sponte sua fugiet.*

FRANCISCUS PETRARCHA.

Mért sietsz Éltednek magad véget vetni?  
Melly önként is szokott tőlünk el sietni.



## Okos Olvasó!



Melley igen betses légyen a' mi életünk minden tekintetben, ha több erősítő okokkal meg nem bizonyítom is: az a' természetes hajlandóság az élet' fenn tartásához, az a' haláltól való nagy félelem, irtózás, – mellyet tagadhatatlanul érzünk magunkbm; hirdeti a' Természet' szava által az életnek betses, drága mivoltát. Ugyan ezért közönségesebben szólván, minden nyomorúságoknak, ínségeknak, elviselésére készebbek az Emberek, mint a' halaira. Hogy ezt halaszthassa, a' leg-

ízetlenebb orvosi szereket gyorsan iszsza a' Beteg, örömet viseli bilintseit a' rab, a' szegénységgel, fájdalmakkal, 's az életet sanyarúvá tenni szokott kedvetlenségekkel szembe száll, 's küszködik az Ember. Mert mindenkor igaznak marad ama régi mondás: *In Vita nihil est jucundius Vita*. Nintsen az életben semmi kellemetesebb, gyönyörűségesebb magánál az életnél.

Mondám *közönségesebben szólván*: Mert a' szomorú tapasztalás mutattya, hogy találkoznak az emberi társaságban olyan ellenségei a' józan észnek, a' kik bé dugván szerentsétlen füleiket a' Természetnek ezen szavára: *Betsüld meg az Életet*. Meg fójtyák magokban a' Természetnek az élet' fenn tartásához von szó eredeti indulattyát, és kegyetlen kezeiket önnön magok ellen fordítván, erőszakos módokkal 'ki űzik lelkeiket testek' hajlékából, és a' Természet' bölts Urának ezen

leg drágább, leg betsesebb. adománnyal, az életet, önnön magok ellen fordított dühösséggel el fojtyák. Ezen erőszakoskodás, mellyel valaki önnön magát taszítja ki az élők' számából, *Önnön Gyilkosságnak* neveztetik. Erősítik meg egygyező ítélettel, 's szóval a' Természet' Törvényét fejtegető Bóltsek, az Önnön Gyilkosságot az Isten' rendelésével, és a' természet' törvényével ellenkező vétkes tseledetnek lenni: meg fordulnak még is szemeink előtt annak szomorú példái. Én bizonyos ösztöntől ingereltetvén, nem a' bölts, tudós embereknek, a' kiknek én nem tanítással, de tisztelettel tartozom; hűnem azoknak kedvekért, 's hasznokért, kik nem annyira jártasok a' könyvekben, 's nem nagyon gyakorlottak a' felsőbb igazságoknak böltselkedő lélekkel való meg-rázogatásában, némelly észre vételeket írok az önnön gyilkosságról e' következő rendel


Elsőbben: Le írom, mi az Önnön Gyilkosság? és, hányféle?

Másodszor: Melly okokból származik?

Harmadszor: Melly nagy annak erköltstelen volta?

Negyedszer: Némelly ellenvetésekre adok feleletet, mellyekkel az Önnön Gyilkosok színt akarnak adni az Önnön Gyilkosságnak, és azt egy nemes virtussal állortázaju.

Ha valakinek használni fognak Észre Vételeim, és a' Józan Esznek, 's a' Keresztény Erköltsi Tudománynak fontossága, 's hathatósága üdvösséges benyomást teend szívébe: öröm sűgárlík reám ő tőle, hogy használtam néki. Ha pedig igyekezetemben ezen tzélt el nem érem: annyiban nem egészszen haszontalannak tartalom iparkodásomat, hogy jót akartam.





## §.1.

*Mi az Önnön Gyilkosság, és hány féle?*

**AZ** Önnön Gyilkosság azoknak elmúlása, a' mik az Élet' fenntartására szükségesek. Vagy olly tselekedet, melly rövid idő alatt életünket el rontya. Kétféle pedig az Önnön Gyilkosság. Egygyik *Vastag*, a' másik *Vékony* Önnön Gyilkosságnak neveztetik. Ha valaki magát kötéllel megfojtya, hegyes törrel, lövéssel, vagy a' testnek bizonyos halált okozó méreggel megöli; ez *vastag* Önnön Gyilkosságnak mondatik., Minthogy pedig szoros értelemben nem tsak azok *Autochirusok* Önnön Gyilkosok, a'kik mintegy erőszakoson ma-

gokra rohanván, egyenes szándékkal magok' életeknek végét szakasztyák, vagy holmi aprólékos keveset érő valamiért magokat nagy élet' vesztő veszedelembe viszik; hanem azok is valóban az Önnön Gyilkosságban részesek, bűnösök, kik torkossággal, részegséggel, bujasággal, és más ezekhez hasonló módokkal elpazérollyák egészségeket, és halálokat siettetik. Ez *vékony* Önnön Gyilkosságnak neveztetik. De ezen tselekedetek első tekintettel is hibások, erköltstelenek. 'S ha nem ruházzuk is ezekre a' vékony önnön gyilkosságnak nevezetét, magokban bűnös, és a' díszes emberi természettel ellenkező törvényteleniségek.

Ne vélye azonban senki, hogy csak az ilyen rendetlenségek érdemlik meg a' vékony önnön gyilkosságnak nevét: mert a' különben jó, – és díszes foglalatosságokban is szoros értelemben feltaláltathatik a' vékony önnön gyilkosság. Ugyan is köteles az Ember az Isten'akaratiya, – 's rendelése szerint mind azokat tselekedni, a' mik az Ember' kötelességének, 's boldogságának elérésére, fenn tartására, 's gya-



rapítására szükségesek. Minthogy pedig az Ember nem tsak Lélekből, hanem Testből is áll, és ez a' két Valóság teszi az Embernek egész mivoltát, *substántiáját*; következik, hogy mind lelkét, – mind testét köteles tökéletesíteni. Ez az Embernek a' józan ész szerént, önnön magához tartozó kötelessége. Azért szorossan tartozik az Ember mind lelki tehetségeinek, mind testi állapoítyának tökéletesítésében igyekezni, 's a' mik erre szükségesek, azokat szorgalmatosan tellyesíteni. Nem tellyesítik tehát kötelességeké, a' kik olly különös iparkodással viselik gondgyát a' testnek, hogy a' lélekről nem gondoskodván, ezt vad tudatlanságban engedik maradni. Azonban megsértik azok is testekhez tartozó kötelességeket, a' kik úgy annyira elmerülnek a' léleknek munkájában, hogy a' húzomos olvasással, tanulás-sal, nagy gondosságot kívánó munkáknak készítésével, testeknek semmi nyugodalmat nem engedvén, azt szer felett el lankasztják, erejéből, elevenségéből kiveszik, és ezek által halálokat siettetik. Az illyenek valóban a' *vékony* önnön gyilkosságban ré-

szesek. Valamint azok is (szólván az erköltsi dolgokról) a' kik, hogy az igaz keresztényi erköltsnek úttjáról el ne térjenek, a' törvény ellen rugódozó minden indulattyaikat megzabolázzák, az érzékenységeknak veszedelmes gyönyörúségeit megfojtsák; szóval magokat keresztényi bátorsággal ( a' mint a' Szent írás szól) megtagadgyák. Több napokig tartó sanyarú böjtölésekkel, éjt'zakai vigyázásokkal, magoknak minden a' leg ártatlanabb időtöltésektől való elvonásával, sőt magokon elkövetett öldöklő testi sanyargatásokkal testeket úgy annyira elgyengítik, hogy ezen élet' módgya által a' meghalásnak veszedelmébe taszíttyák magokat. Ezek is, mondom, részesek a' *vékony* önnön gyilkosságban.

Mert igaz az, hogy az Üdvösség' Mesterének tanítása szerént, a' ki őtet akarja követni, szükség annak magát megtagadni. A' mi annyit teszem hogy az Ember mindent, a' mi az ő Emberi méltóságával ellenkezik, bátran eltávoztasson; a' mi ezt élémozdíttya, egész készséggel gyakorolja: maga indulattyaain uralkodgyék: testét

oily fenyítékben tartsa, hogy a' lelek ellen ne rugódozzon, a' mint magáról is mondgya *Sz. Pál Kór. 9. B. 27. V.* az erkölcsnek úttján támadni szokott nehézségeket bátran győzze meg, egyedül a' tiszta okosságnak, és az Isten' Törvényének engedelmeskedgyék, 's valami ezzel ellenkezik, olytant ne gondollyon, ne szóllyon, ne tselekedgyen. Azonban minden a' leg tisztább örömöktől is magát megfosztani, magának illendő testi nyugodalmat nem engedni, az érzékenységek' ártatlan kívánságival is ellenkezni, 's magát szüntelen üldözni, 's az éfélékkal testi egészében szembe-tünő tsorbát ejteni, nem kívánnya a' keresztényi erkölcsöknek követeése. 'S a' ki ezeket teszi, nem tellyesíti bé azon természeti kötelességet, mellyel tartozunk testünknek is tökéletességét elő mozdítani.

## §.II.

Több okai vannak az önnön gyilkosságnak. Első Ok a' Testnek különös állapot, tya, 's a' testben lévő nedvességeknek

romlottsága. A'kinek belső részét, főképpen agyvelejét elfutotta a' Sárvíz; vagy a' kiben a' belső oldal tagok nagy megdugulást szenvednek (amaz *meláncholikusnak*, ez *Hypochondriakusnak* neveztetik;) az elméjében olly változást szenved, melly Őtet a' soros, és józan gondolkodásból kiüti; a' kívül lévő dolgoknak, 's az Ember' állapottyát változtató környülállásoknak mivoltát szomorúabb ábrázatban állani nézi, mint voltaképpen vagyon. Az illyen emberek komor kedvűek, mélyen gondolkodók, a' kellemetes Emberi Társaságtól távozó, magok zavaros képzelődéseikben mulatózok. Az illyenekben támad az életnek unalma, maga fenn tartásának megvetése, és az emberi nyomorúságokról nagyon rémítő, 's kétségbe esést okozó szomorú képzelődés. Az illyenekre ha valami súlyosabb tsapás rohan: mivel elniéjek a' gondolatok' zürzavarjában már egészszen helyén sints, szaporán magok ellen fordítyák dühösségeket, és gyilkos kezekkel önnön életeknek véget vetnek. A' *Bolondság* tehát, a' *Melancholia*, és *Hypochondria* sokszor okozza az 'önnön

gyilkosságot. Azonban az ilyenekben az önnön gyilkosságot büntetésre méltónak tartani nem lehet, legalább annak hibásága igen tsekély: mivel az ilyenek az ép észtól meg vannak fosztva. Hasonlók ezekhez azok is, a' kikben a' léleknek mód nélkül való hirtelen indulati egyszerretámadnak, 's elébb okoznak önnön gyilkosságot, mint sem a' tselekedet 'meg gondolására időt engedtek volna.

Második Ok a' Törvény ellen rugódózó indulatoknak meg nem zabolázása. Az indulatok magok valóságokra nézve nem egyebek; hanem mint annyi lebegései a' természeti ösztönnek, melly minden érző, 's értő állatban meg vagyon, hogy magának, 's hozzá hasonlónak meg őrzésére vigyázzon. Az indulatok magokban nem rosszak. Az Ember indulatok nélkül lomha, tehetetlen, semmi nagyot, semmi felségest nem tehet. Az indulatok valóságos ajándéki a' Természetnek, mellyek által a' lelki erő ki fejtődik az emberben. Az indulatok tsak a' vissza élés által lesznek rosszakká, és károsokká, midőn mértéket nem tartanak, 's nem hallgatnak az

esz' szavára. Ugyan is: az indulatok mint annyi szelek, ingerek, mellyek az Embert, – 's az egész társaságos élet' hajóját mozgattyák. Szsél nélkül, inger nélkül a' hajó egy helyben marad; ellenben ha erős a' szél, 's magára hagyatik a' gálya; addig vetődik a' tengeren, míg valami ormos kőszálhoz tsapattatván, el nem süllyed, vagy valamelly tekergő örvény által el nem nyelettetik. Az ész légyen azért azon mágnestő, melly megmutassa, merre tartson a' kormányos, mellyik vitorlát húzza fel, miilyen tájékot kerüllyön, ha a' kijegyzett helyre szerentsésen el akar érni. Az indulatokat tehát az ész által kell kormányozni. Ez ugyan nehéz snk-szor, és fáradságos dolog: mert közönségesei szólván, könnyebben határozatit az Ember a' tsélekedetre a' gyönyörűség, mint a' tisztességes dolgoktól. Ez a' meg romlott emberi természetnek tulajdona. Azonban semmi hajlandóság nem lehet olly makats, a' mellyet az értelmes ész által okos környékbe szorítani ne lehessen. Azért böltsen mondja Seneca: *Nulli sunt tarn feri, et sui juris affectus,*

*ut non disciplina perdomentur.* Nintsenek olly szilaj, és a' magok kényneket követni akaró indulatok, mellyek az okos fenytékkal meg ne törettessenek, győztes-senek.

Bizonyos az is, hogy az indulatok tsak akkor hevesednek leggyorsabban; ha valamelly dolgot igen gyönyörúségesnek, hasznosnak, vagy nagyon kellemetlennek, károsnak tartanak. Minthogy pedig az ember a' gyönyörúségest örömet követi; a' kellemetlen dologtól, ha azzal a' tisztességes egyben van is kötve, vonódik: közönségesebben inkább követik igen sok emberek a' gyönyörúségest, a' hasznost, mint egyedül a' tisztességest, melly mindenkor az értelmes észnek munkája. Már, ha az Ember sokszor enged a' Józan Ész ellen támadó indulatoknak: az akarat a' jónak követésére nagyon meggyengül, 's a' lélek az indulatoknak rabságába vettetik, lassan lassan lankad az emberben az erköltsi érzés, a' zavaros indulatoknak fergetege vastag köddel rekeszti el az okosságának tiszta sugarait, hogy egészszen a' szívig le ne hassanak. Illyen állapotban,

az ember rabszolgája lévén maga indulat-tyának: egyedül ezeknek gyakorlásában talállya kedv-töltését, mellyben ha a' környülállások' meg változásával akadályoztatik; komorságba merülvén, szaporán maga ellen fegyverkezteti kezeit, és önnön gyilkosságba esik.

Azt is megjegyzem itt hogy a' hány Ember, annyiféle, tárgyakban nyugszik meg kedve; de bizonyosan erősítem még is, hogy vagy *gazdagságot*, vagy *méltóságot*, vagy *gyönyörűséget* hajhász az indulatok után rugaszkodott ember. Vagy is, a' mi annyit tész: vagy fősvény, vagy kevély, vagy bujálkodó, a' mint tudniillik, vagy a' testi alkotás, a' *temperamentum*, vagy az alkalmatosság, 's példa egygyikhez, vagy másikhöz jobban köti, 's inkább izgattya az Embert. A' fősvénység, a' gazdagság' mértékletlen kívánása, mert az okos, mértékletes kívánás, vagyongyűjtés, nem hiba; sőt szükséges. Az okoson Gazdag, egész szerentséjét, boldogságát, nem helyhezteti a' gazdagságban: mert tudgya, hogy szerentsés lehet valaki gazdagság nélkül is, és hogy



a' kints maga nem teszi a' boldogságot. Az ilyen bölcs Gazdag ha akármelly viszontagság által meg fosztatik is vagyonnától, nem esik kétségbe, nem dühösködik maga ellen az önnön gyilkossággal, mint *Ápritzius* Rómában, a' ki noha sokkal bírt, még is gyalázatosan meg ölte magát, ne hogy jövendőben koldulásra jusson. Voltak több ilyen nyomoréki a' szerentsének tsak a' mi időnkben is. Az ilyenekről írta tudós *Pétzeli*:

Ha némelly gazdagok szegényekké lesznek,  
Az Országban óh melly szörnyű lármát tesznek!

Egygyik a' sirással szemét ki apasztya,  
Másik meg bolondul, 's magát fel akasztja.

Tán nem is emberek voltak eddig ezek?  
Tán nints'a' munkára', mint nekünk két kezek?

A' *méltóság* nagy névre vágyódik, különös tekintetet keres, másoktól nagy tiszteletet kíván. A' méltóságnak, ditsőségnek az okosság szerént való kívánása sokszor hasznos, és sok ditséretes tettekre adott alkalmatosságot. Ha a' józan észtl nem kórmányoztatik ezen kívánás, a' siralmas példák bizonyíttják, hogy tágas út

a' roszszaságra, kegyetlenségre. Ezen indúlatnak magát az okosság ellen által adó, maga szeretetétől el szédülvén, sokszor inkább élni nem akar, mint ditsőség, méltóság nélkül élni. Az okos ember pedig mindenkor szeme előtt tartya, hogy a' hír, fény, magasztalás, mind határosok a' hívsággal, hogy egyedül a' jó tselekedet szerzi meg a' ditsőséget minden hozzá járulás nélkül. Tudgya amaz régi böits mondását: *Virtutis pretium in ipfa eß, et recte facti merces est: fecifse.* A' díszes erköltsnek betse önnön magában vagyon, és az egyenes jó tselekedetnek bére, jutalma az, hogy megtétetett. Tudgya, hogy ha a' név mindenkor az érdemet, jó erköltsset nyomba követné: több ok lehetne az utánna való igyekezetre. De minekulánna igen sokszor tsak a' vérhez, vagy kintshez szegődik; ezek pedig nem személyes érdemek: az okos ember szív szakadva nem törekedik a' nagy névre, 's ha okos kívánsága bé nem tellyesedik is, élet vesztő gyilkos gondolatokra nem tán-torodik.

A' *Gyönyörűség* alatt szoros vételben minden értetődhetik, a' mi a' testnek, 's léleknek tetszik; de közönségesen á' zajos, vagy kényes multságok értetődnek általa, mellyek nem annyira gyönyörködtetik a' lelket, mint a' testnek hízelkednek. Sokan ezekben helyhezteszik az élet' boldogságát, főképpen a' kiknek *Epicurus* ad letzkét. Pedig nem lehet mindenkor iiozzájok félni, vagy a' ki telhetetlenül bujálkodik benne, fájdalom, 's szerenstétlenség következik belőlek. Sokat szólhatnék a' gyönyörűségekről; de tzélömra leg nagyobb figyelmetességet érdemel a' *Fajtalanság*, mellyben az el puhult emberek talállyák gyönyörűségeket. Ez az a' leg nagyobb ellensége az ember' betsûletének, nyugodalmának, értékének, testi, 's lelki épségének, és sokszor szégyennel, 's kárhozattál tellyes szapora halálanak. Nem említem itt, hogy ez a' sokaknak kedves méreg az eleven pirost le szedi az ortzáról, sárga hálaványságot rakván helyébe, hogy el oltya a' vidám kedvet, 's bánattal váltya fel, hogy ki szívja a' nyers erőt, 's még Virágzó korában el szá-

rasztya a' fát. Azért a' fajtalanság' indulattya a' kinn egyszer erőt vészen, leg vastagabb homályt von az okosság' eleibe, és a' betsületes erköltsi érzést a' szívből ki tépi: 's leg többször okozni szokta az ön-nön gyilkosságot, a' mint a' történetek ta-gadhatatlanul bizonyíttják. Szerentsés va-lóban, a' kinek szíve ezen az embert tso-pa állati embernek tévő indulatnak meg nem hódolt. Az okos erköltsi tudomány nem tiltya az ártatlan gyönyörűségeket, ismeri az emberi természetet, nem kíván rajta kegyetlenkedni, nem irigylí vidám mulatságít, és ha valamit tilt, magáért az emberért teszi, hogy el ne essék az élet' boldogságától. Erre nézve tiltya a' józan ész a' fajtalanságot, mellynek illy szomorú következései szoktak lenni.

Harmadik ok a' Religióról hirdettetett igazságoknak meg vetése. Hirdeti a' Reli-gio, a' Keresztény bit, hogy àz ember nem tsupán ezen földi életre alkotta-tott, hogy a' halhatatlan léleknek a' test-től lett el válása után vagyon egy más élete, mellyben vagy örökre boldog, vagy boldogtalan leend, a' mint itt vagy

s' virtust, a' tiszta erköltsöt gyakorollya, vagy a' bűnnek veszedelmes ösvényén siet, hogy egy mindent tudó, 's mindenható ÚR mindenkor bizonyága az ember' leg rejtettebb szándékának, 's tselekedetének. Taníttya, hogy az isten Atyánk, Barátunk, Jóltevőnk; ezen élet pedig azon út, melly a' síron túl a' boldogságra vezet. A' halál egy szerentsés fel oldoztatás a' boldogabb életre, ha a' nemesebb javak' kereséséről meg nem felejtkezik az ember. A' Religio a' más életnek reménységével élteszti, 's erősíti a' keresztény embernek jámbor erköltsét, meg nyúgtattya szívéét, mértékletes zabolán tárgya gerjedelmeit, és így mind az egygyes embernek, mind az emberiségnek használ.

Már a' ki meg veti a' Religiónak ezen felséges, és az emberi boldogsággal szorosan egybe függő igazságait, a' ki megfőjtya szívéében, 's el öli az eféle gondolatokat: abban a' nyűghatatlanságok bokrossabbak, a' fájdalmak érdeklőbbek, az indulatok dühösebbek, 's e szerént az élet is rendetlenebb, boldogtalanabb. Eből egyenessen következik, hogy a' Religio

boldogító igazságait meg vető ember, ha a' nyomorúságoktól szorongattatik, ha az élet' terhétől nyomatik, ha a' veszedelmektől rémítetik, ha egy vártt jótúl el esik, ha zajos indulattyának tellyesítésében akadályoztatik, ha betegséget, kárvallást, megvetést szenved, 's ha ezen egybe tsoportozott ínségekben se magától, se más embertől segedelmet nem reméllhet, mint-hogy a' Religiótól bútsút vett, 's ngyan azért ennek vigasztaló, 's az embert a' leg veszedelmesebb állapotban is meg nyugtató igazságaihoz nem folyamodik: kétségben eső gondolatokkal háboríttatván, egy alaton reá szánással gyilkossá lesz önnön magának.

Oh Religio! oh keresztény hit! ha te uralkodnál az emberek' szíveiben; még ma egészszen jobbra fordulna a' Világ. De íme melly időkre jutottunk! nagy része ma az emberi társaságnak módinak tartya Religio nélkül élni, és pallérozott erköltsnek semmit, vagy keveset hinni, 's a' mi fájdalmasabb, reá szorított igyekezettel tanúinak sokan hitetlenek lenni *Voltérnek, Rússónak, Bailenek Helvetznek,* és más

ilyen mirigyos tanítóknak oskoláját járván. Ezekből lesznek azok a' józan gondolkodásból ki fordult gyáva, el puhult lelkek, kik a'mint Sz. Júdás Apostol meg írta V. 10. *Testek után a tisztátalanságnak kívánságában járulnak, és valamit tsekélly eszek» kel fel nem érhetnek, azt káromollyák, valamit pedig természetesen mint a néma barmok értenek, azokban meg vesztegetődnek, hí Hlyének rohannak leg gyakrabban a' szenvedések' súlyosabb környulál-lásai között az önnön gyilkosságra. Ennyit röviden ezen bűnnek, három fő okairól.*

### §. III.

**M**inekelőtte az önnön gyilkosságnak erköltstelen voltát meg bizonyítsam: e következőket botsáttom előre. *Epicurus* Görög Filozofus az ember' boldogságát a' gyönyörűségben állította. Az az.: akkor boldog az ember, mikor a' gyönyörűségre vágyakodó természeti ösztöneit az ő tzeljokhoz képest tökéletesen meg elégíti, így *Epicurus* szerint a' Virtust is tsak azért kellett kívánni, 's gyakorolni, mivel

a'<sup>5</sup> lélek abban gyönyörűségét talállya. Ellenben a' *Stoicusok* a' Virtust tették az ember' leg főbb egyedül való tzeljáúul, és ebben állították az ember' boldogságát. Epicurusnak az volt mondása. *Si non laetaris vivens, laetabere nunquam.* Ha életben nem örvendesz, soha se fogsz örvendeni. A' Stoieusok egészszen el merülvén a' lélek körül való foglalatosságban, a' testet nem nagyon betsülték, 's egyedül tsak az ember' eszközének, nem pedig az ember' valóságához tartozó szükséges résznek állították. Azért a' Stoicusok az önön gyilkosságot, midőn az embernek a' lest, mint eszköz alkalmatlanságára kezd lenni, dítsérték, tanították. Innét ők a' haláltól nem nagyon írtóztak. Ki tetszik ez *Senecában*, a ki Stoicus volt. Ez éppen minekelőtte ereit megnyittatta volna a' ferdőben, hogy meg haljon, é következő levelét írá *Nérónak*, a' ki őtet meg halni kényszerítette. Valóságos levele-é ez Senecának, vagy nem, nem vitatom. Az ő 124. levelei között nintsen. Írásban olvasam egy a' Seneca' régi nyomtatványalak végén? 's közlöm az érdeemes Olva-



fiókkal: mert ha nem tulajdona is Senecának, az ő stoicusi lelkét szépen ábrázolja, írásban szórúl szóra így olvastam:

*Moriturus Seneca ex ipso balneo hanc scripsit ad Neronem epistolam, in qua crudelitatem ipsius iropice explodit, et se ipsum ostendit pr accept a Stoic ae Philosophiae – non solum tradidisse, sed et ser-rasse, cui veluti stoico vero in ipso mortis limine joculari placet.*

*Quam tibi moriturus meo sanguine epistolam exaravi Domine! ne dubites' ut meam aspice. Multa tibi hactenus scripsi stylo meo, sed quae nunc legis, maxime meam sapiunt venam. Morior, ut jubes, hoc uno tristis, quod tales relinquam discipulos: hoc uno laetus, quod te amplius videre non cogar. Nocens sim, an innocens? non disputo: quia nocens vivere non exopto, innocens mori non erubesco. Quam quam meo sanguini innatans, est tarnen, in quo tibi gratuler: quod coetera ignorans, in hoc uno Palerium Regem innatus sis, qui Praeceptorem prae Parentibus putaveris esse colendum: quia mihi mitius venas, quam matri ventrem aperui-*

*sti. En! quam laetus morior, cui in ipso mortis limine jocari placet. Nemo meum spurcis manibus spiritum ejecerit, qui in balneo expiro. Vale: et ut multi cupiunt brevi sequere me, ut latrone Cives, Urbs incendiario, Orbis monstro libéretur.*

Halálához közelgetvén Seneca, a' ferdőből ezen levelet írta Néróhoz, mellyben tréfás gúnyolódással az ő kegyetlenségét ki tsufollya, és megbizonyította maga felőli, hogy ő a' Stoica Filozofiát nem tsak tanította, hanem meg is tartotta, a' ki mint valóságos Stoicus, a' halál' küszöbén is tréfál.

A' melly levelet szinte halálomkor tulajdon véremmel írok néked Uram! minden kétség nélkül az enyimnek nézzed. Sokat írtam eddig néked az én módomból szerént; de a' miket most olvasol, leg inkább az én belső érzésim' tsatornáin folynak. Meg halok, a' mint parantsolod, azért szomorúan, hogy ilyen tanítványokat hagyok magam után: de azért örömet, hogy téged' látni többször kéntelen nem leszek. Mint bűnös halok-é meg, vagy

mint ártatlan? arról nem vetélkedek: mert mint bűnös élni nem kívánok, mint ártatlan meg halni nem szégyenlek. Noha véremben úszok, vagyon még is, a' miért néked örvendezzek: hogy tudniillik, noha egyebekben nagy tudatlansággal bírsz; még is abban az egyben Palénus Királyt követted, hogy Tanítodat Szüléid felett ítélted légyen tiszteletre méltónak: midőn az én ereimet kegyesebben nyitottad meg, mint Anyádnak méhét. Íme! melly örömmel halok meg, a' kinek a' halál előtt állva is tetszik tréfálni. Senki sem taszítja ki motskos kezekkel az én lelkemet: mivel a' ferdőben adom végső lehelletemet. Maradgy békével, és a' mint sokan kívánnják rövid idő múlva kövess engem': hogy a' Polgárok egy gonosztevőtől, a' Város gyűjtogatótól, a' Világ egy tsuda állattól szabadúllyon,

Ímé! melly nagy lélekkal hal meg Seneca. Ő ugyan nem önként szánta magát a' halálra: mert ez Nérótól parantsoltatott, tsak a' halál' módgyát választotta ki. Azonban Stoicus lévén ő az önnön gyilkosságot a' kemény sorsban tanította, javasolta. Ha

az *Epicurus*, vagy *Stoicus* önnön magának h alá h okozott, nem tsudáalom: mert amaz, ha ki fogyott a' gyönyörűségből: ez ha testét, tsak mint eszközét az embernek, magának igen alkalmatlannak nézte; azt ítélte, hogy tovább folytatni az életet, hi-bás dolog lenne. Nem valának t. i. ők a' természet', és erkölts' törvénnyel eránt egészszen, józanul meg világosodva. De minekutánna az embernek maga eránt való kötelességei egészszen ki fejtődtek, a' természet' törvénné a' régi pogány vélekedéseknek salakjától meg tisztított, és főképpen minekutánna az Evangéliumi törvény, az Istentől ki jelentetett igazságok az emberi nemzetet be sугárlották: hogy meg nem akarják sokan ismerni az önnön gyilkosságnak szörnyű undokságát; sött fel emeltt szemöldökkel védelmezik, mint valami dítséretes hériosi tselekedetet, azt tsudáalom: holott nyilvánvaló az önnön gyilkosságnak erköltstelen volta, a következendő okokból:



## E L S Ö B E N .

Azt írja bölts *Cicero*: *Omne animal se ipsum diligit, ac simul ac ortum est, id agit, ut se conservet, qui hic ei primus ad omnem vitam tuendam appetitus natura datur, ut se conservet.* De finibus Lib. 5. Cap. 9.

*Quis est enim, aut quotus quisque, cz// mors y cum appropinquate non réfugiât? Etsi hoc quidem est in vitio, dissolutionem naturae tarn valde perhorrescere: sed quia fere sic afficiuntur omnes, satis arguementi est, ab interitu naturam abhorrere.* Cap. 11.

Minden állat szereti önnön magát, és a' maga kezdetétől azonnal azt teszi, hogy magát fenn tartsa, a' melly az ő egész életének védelmezésére hajló ösztön, és kívánság leg elsöbben adatik néki a' természettől, hogy magát fenn tartsa.

Kitsoda, vagy hányadik ember az, a' ki midön közelít az halál, attól ne irtóz, zék? És noha hiba a' természet' eloszlásá-

tól olly nagyon irtózni; de minthogy közönségesen az emberek illy meg illetődésben vannak, elég meg győző ok ez arra, hogy fél, irtózik a' természet az el veszéstől. Meg ismerte már Ciceró ( a' mint a' józanon gondolkodónak nem lehet meg nem ismerni) hogy egy a' természettől az emberbe, mint élő lelkes állatba bé nyomtatott ösztön a' maga fenn tartása, és a' halálnak, a' mennyire tőle függ, el távoztatása. Ezen természeti indulat ok nélkül nem adatott a' Teremtőtől az emberbe. Azt akarta tehát, hogy az ember az ő el oszlására ki rendelt ideig magát életben még tartani igyekezzen; midőn illy hatalmas hajlandóságot öntött belé az élethez. Az önnön gyilkos tehát a' természet' Urától belé öntetett tagadhatatlan hajlandóságot az élet' fenn tartásához magában el főjtya, az Isten' tzéljával, végeivel ellenkezik, az önnön szeretetnek, melly a' leg frissebb féregben is a' maga állapotya szerint meg vagyon, ellent mond, a' közönséges hajlandósággal szemben ellenkezőt tészon, a' mitől az oktalan állat is sietve távozik; az önnön gyilkos oda kész akart-

va siet. Mond meg már okos ember, meg mentheted-é az önnön gyilkosságot maga természetére nézve a' nagy büntől, az irtoztató erkölstelenségtől? Nints olly keserves szenvedés ez életben, mellyet az okosságból ki nem vetkezett, az indulatok' alaton szolgálativá alá meg nem hajlott ember el ne viselhessen. Esze veszettség, kis lelkiség, gyalázatos próba, öldöklő kezeit önnön vérében mártani, az egész nagy természet' kiáltására füleit annyira bedugni, és nagyobb roszzat választani, hogy a' kiesebbtől ment légyen.

Virgilius' *Eneissének* hatodik Könyvében le írván Eneásnak pokolra le szállását, le írja egyszersmind miket látott légyen ott Eneás. A' többi között látta a' pokol' ajtajának küszöbén túl a' magokon gyilkoskodókat, a' kikről ezeket írja:

*Proxima deinde tenent moesti loca, qui sibi lethum  
Insontes peperere manu, lucemque perosi  
Projecere animas. Quam vellent aethere in alto  
Nunc et naunertem. et duros nerferre labores!*

Melly verseket tudós *Baróti Szabó Dávid* Eneisnek fordításában így tett által Magyarra:

Mindgyarást mellettek azok teprengenek, a' kik Bűntelenek lévén, magokat szánt szánva meg ölték, 'S a' napfényt el gyűlölvén, kezet adtak halálnak, Melly örömet szenvednék most a' pusztaszegegy-ség',

'S más búk' terheit a' felső levegői Világon?

Íme a' mesés régiség is azon szerenstetlen embereknek, kik önnön hataimokat magok ellen fordítván tulajdon gyilkossággal költöznek által a' lelkek' országában, nem a' gyönyörűséges Eliseumi mezőt; hanem a' poklot, a' nyomorúságok alá vetetett lelkeknek bús hajlékát adták lakó helyül. Vallyon nem a' természetek szava-é ez? vallyon nem bizonyította-é ez is az önnön gyilkosságnak utálatos voltát?

## M Á S O D S Z O R .

Természet' törvénye ez, mellyet az Üdvösség' Tanítója is nyilván hirdetett: hogy az ember tartozik ember társát szeretni, mint önnön magát: Ugyan azért magát is, mint más ember társát. De a' mások eránt való szeretet tiltya a' mások



meg ölesét; tehát tiltya égyenessen a' magának meg ölesét is;

### H A R M A D S Z O R ;

A' ki az igaz ISTENT ismeri: úgy' a' mint a' józan Religio tanítya: meg kell annak ismerni az Isten' akarattyá eránt való kész engedelmességnek szoros törvényét is. De az Isten mint Ura életünknek' magának tartja a' mi életünknek határ-ve-tését. Nem lehet tehát nagy gonoszság' 's az Isten' akarattyának, fő uralkodásának meg sértése nélkül szabad kényünkéből önnön gyilkossággal életünket el végeznünk. Azért az önnön gyilkosság nagyon ellenkező tselekedet az okossággal, 's nem egyébb, hanem a' mi személyünknek betstelenítése 'az emberi méltóságnak megmotskolása, az Isten eránt való engedetlenség, úgymint a' kinek az az akarattyá' hogy addig éljünk, míg néki tetszik.

## N E G Y E D S Z E R .

A' maga-megölés semmi esetben nem lehet hasznosabb az életnek akármelly súlyos, és keserves környülállásokban való fel tartásánál. Ugyan is: ha a' lélek a' halállal semmivé leszsz: a' maga gyilkos-sá önnön magát el semmisíti, valamiből semmi leszsz, és a' maga tökéletesítését, melly az embernek szoros kötelessége, lehetetlenné teszi. Ha pedig a' lélek a' test" szövetségétől fel oldatván, életben fog maradni: a' jelenvaló életet ostromló szenvedéseknek békességes-tűrése a' léleknek jövődöbeli állapottyában nagy jókat szerezhethet. Miért fordítod tehát ember gyilkoló kezedet magad ellen? miért kegyetlenkedel borzasztó dühösséggel önnön magadon, életednek, lételednek reád bízott drága kintsét szörnyű gyilkossággal magadtól el vetvén? Talán az elkövetett gonoszságokból ki nőtt sértő töviseit lelked' esmére-tenek nem szenvedheted? ne halj meg ezért, ne tetézd gonoszszal a' gonoszt; hanem nyúlj az Istennel való meg békéllés-

nek módjához, mellyel matat néked a' Religio. Talán a' Bírótól fejedhez üttetett halálos sententziának súllyát akarod el kerülni? De fontold meg jól, melly nagy rendetlenség légyen azért meg halni, hogy meg ne halj. Talán kintsedtől vagy betsületedtől meg fosztattál, szegénységgel nyomattatol, betegséggel funnyasztatol, szándékodban gátoltatól? Oh mind ezek kevesebbek, mint Önnön magad gyilkossának lenni! Vagyonra még szert tehetsz, betsületed vissza térhet, egészséged megerősödhetik; de az el veszett élet meg nem újul. Ha pedig tsak ugyan a' szenvedéseknek kemény bilintse húzomason fogva tart, erődítsd szívedet az okosságból, és Religio' tanításiból folyó gondolatokkal. Fontold meg, hogy a' nyomorúságok akár a' természetnek munkái, akár az emberi tselekedeteknek következései légyenek; meg nem eshetnek az Istennek különös engedelmé nélkül, és hogy soha az Isten meg nem engedi a' nyomorúságokat, hogy valami erköltsi jó tzélt azok által elé ne mozdítson. Ezen tzélt ha nem mindenkor láttyuk is által: mindazáltal azt az Isten'

bölttségéről, 's jóságáról el kell hinnünk. Illyen elmékedésekkel illik egy szenvedések alá vettetett okos embernek a' békességes-türesnek paizsát meg szerezni, és ezzel akár melly részről repdeső nyilait a' nyomorúságoknak meg tompítani. Az embert illető gondolatokat ki zárni, maga ellein dühösködni, kétségben esni, 's önnöa gyilkosságra rohanni, gyalázattya az emberi természetnek.

Láttya ezekből az okos elme *at* önnön gyilkosságnak bűnös, erköltstelen, istentelen voltát, hogy az Oskolai szóval éljek, *objective*, az *az*: magában, a' maga természete szerint *vévén azt*. De vallyon? *subjective* azon emberre nézve, a' ki magát meg öli, vétkes' é, 's annak gonoszságul tulajdonítható tselekedei-é az? erre meg felelni nagyon szükséges.

Közönséges mondás az ma, hogy az Önnön gyilkost nem lehet bűnről vádolni: mert nem követhetik el a' bűn a' szabad akaratnak gyakorlása nélkül. Nints pedig ott a' szabad akarat' gyakorlásának helyé, a' hol az elme úgy megzavarodott, hogy eszén nints az erriber. Egy önnön gyilkos

sints pedig eszén: mert soha eszével bíró ember maga gyilkossá nem lehet. Annak' okáért a' magában *objective* nagy gonoszságot, az önnön gyilkosságot nem lehet *subjective* az önnön gyilkosnak bűnül tulajdonítani. Nintsen helyyé itt a' *morális imputatió*nak erköltsi tulajdonításnak.

Vagyon ezen állításnak helyyé, meg ismerem, sok történetekben; de nem mindenkor. Azt állítom magam is, hogy vigyázva kell az egygyes maga ölesek felől, 's ezeknek bűnös, vagy büntelen voltáról ítéletet hozni. Azonban minden önnön gyilkost esze fordult embernek állítani, 's a' büntől meg menteni nem lehet. Ugyan is erőssen áll ama régi mondásnak igazsága: *Cum ratione nemo peccat*. Midőn az ember az igaz okosságnak, józan észnek javaslását követi, nem tselekszik rosszat, bűnt: mert a' bűn mindenkor a' helyes okosság ellen vagyon. Minden törvénytelen, bűnös tselekedethen tehát belé elegyedik a' törvénnyel, 's okossággal ellenkező indulat. 'S éppen ez az ösztön a' rúgó, mélly az embert a' törvénytelenység' re mozdítja, vonnya. Ha az indulat olly

hirtelen, olly heves, olly erőszakos, hogy az okosságnak, értelemnek, meg fontolatsnak tüzes fel gerjedésével semmi helyt nem hagy: ha a' sűrű vér, a' komor temperamentum, a' nagyon zajos kísértet olly vastag hályogot húz a lélek' szemére, hogy ezenn az okosságnak a' tselekedet' millyen voltának meg ismerésére szükséges sugara által nem hathat: nintsen akkor a' szabad választásnak helyé, 's úgy annyira nem tulajdoníthatik az illyen fergeteges állapotban lévő embernek erköltsi tekintetben a' bűn, mint a' vaknak vezető nélkül a' botlás'. Azonban a' nagyon mozgató indulat is nem olly erőszakos mindenkör a' leg útálatossabb tselekedetekben is: hogy az észnek helyt ne hadgyon. Láttya jói a' gonosztevő mit tselekszik; de félre vetvén az okosság' szavát, indulattyának hódol, 's éppen azért, töri fel a' törvényt, bűnnel motskollya meg magát. Ide lehet alkalmaztatni ama felhevesedett *Médeának* szavait *Ovidiusnál Lib, 7. metamorphoseos*:  
*Sed trahit invitant nova vis, aliudque cupido,*  
*Mens aliud svadet, video meliora proboque?*  
*Veteriora sequor.*

Egy új erőt érzek magamban ellenem  
 Mást javasol az ész; de mást a' szerelem.  
 Látom a' jót, 's helybe hagyom értelmemmel;  
 De a' roszhoz nyúlok tselekedetemmel.

Történik ez sokszor az önnön gyilkos' ságban is. Láttya sok ilyen szerentsétlen ellensége az emberiségnek, tettének melly' re rohanni akar, irtóztató undokságát; de egy bizonyos indulat, úgymint: vagy a'bo' ja gyönyörűségekbe való unás, vagy a' test' egészségének el rontása, vagy az irigy' ség, tékozlás, boszszúság, 's több ezek' hez hasonló valamelly rendetlenség azt, a<sup>f</sup> mit jónak, 's helyesnek lát az ész, félre vetteti véle, és reá viszi az önnön gyilkosságra; de nem kevesebb szabad válasz' tással, mint a' tolvaj követi a' mus jószágának el ragadását, a' testi gyönyörűség után indult a' fajtalaniságot, a' boszszuálló haragjának bé töltését. Bizonyították állítá' somnak erősségét sokakban az önnön gyilkosság' el követésének környülállasai. Sokan az ilyen szerentsétlen emberek közül oliy figyelmetes el rendelésekkel végzik el életeket, mellyek a' magánál lévő érte-

lemnek tsalhatatlan jelei. Mert előre tzél-jok' elérésére a' helyet, módot el rendelik: az akadályokat magoktól okoson el távoztatták: vagyonokról, birtokokról rendelést tesznek: leveleket írnak: hagyományok hol kerestessék, ki jegyzik: jó bárányaiktól írásban butsáznak: sokszor ezen magokon való kegyetlenségnek okát is papiroson hagyják. Ki mondhattya már okoson, hogy nints az ilyenekben előre való nézés: hogy elméjek az indulat' hevessége által egészszen el nyomatott: hogy tsele-Jiedeteknek törvénytelenységét nem láf-tyák: hogy egészszen az okosságtól meg fosztattak.

A' régi történetekből elé hozom *Marcus Porcius Cátót*, ama nevezetes Censorius Cátó unokáját. Ez a' *Pharsalusi* ütközet és a' Pompejus' halála után *Uticába* ment, és meg hallván, hogy *Caesar* ötet kergeti: kérte a' maga barátit, hogy ötet szöktessék el, a' fíjának pedig Caesartól kérjenek kegyelmet. Maga jó barátit vatsorára hívta, 's közöltök szokása szerént viselte magát. Midőn pedig a' vendégek tőle el mentek, maga maradván, Plátónak



*Phaedonát* vagy a' léleknek halhatatlanságáról való könyvét el olvasta, 's azután tsendesen el aludt. Fel serkenvén a' nevezett munkát újra el olvasta, 's azután egy karddal magát által ütötte. A' szomszed szobában lévők hallván a' zörgést, hozzá bé szaladtak, borbélyt hívtak, ki a' sebet bé kötné. De Cátó a' kötést le tépte, 's meg hala negyven nyóltz eszten-dos korában, Kristus Urunk előtt negyven öt esztendővel. Imé így hala meg Cátó, és állíthattya-é valaki okoson, hogy Cátó ilyen módon halván meg, értelmének, tserekedeté meg fontolásának hijánosságával halt légyen meg?

Valóban ha az ilyen környülállások között történt gyilkosságot *subjective*, az az: magára a' gyilkosra nézve a' nagy gonoszságtól meg mentyük, 's néki azt nagy bűnnek nem tulajdoníttyuk: ki mentheti magát a' tolvaj, a' házasságtörő, a' gyújtogató a' bűnből; hogy a' más betses portékájának nagy meg kívánása: a' más felesége eránt való forró hajlandóság: a' neki mástól tétetett boszszúságért benne a' boszszút állásra fel zúdúlt nagy indulat

semmi helyt nem hagyott az okosságnak, 's a' szabad akaratnak gyakorlását el fojtotta.

*Az imputatiót* tehát, az az: az erköltsi tulajdonítási nem lehet minden önnön gyilkostól el vonni, ámbátor nagyon ostromló indulatok hartzolnak az önnön gyilkosságot el követni akarónak szívében: mert bizonyos az, hogy az indulatosságok,, ha tsak nem olyanok, mellyett neveztetnek *motus primo primi* az az: a' látás, észre vétel, okosság előtt támadott, 's ennek éppen semmi részt nem engedett fel háborodások, a' tselekedetet erköltsi értelemben méltán lehet tulajdonítani annak, a' ki tette, Azon környülállások pedig, mellyeket elé számláltam, a' mellyekben sok önnön gyilkos magát helyhezsetti, az emberi okos elhíhetőségnek regulái szerint bizonyíttják, hogy nem volt nálok számkivette egészszen az ismeret, az okosság. Az illyenekre lehet méltán alkalmaztatni *Medeának* mondását:

– – – *Video meliora proboque*

*Deteriora sequor* – – –

Látom a' jót, 's helybe hagyom értelmemmel;  
De a' roszhoz nyúlok tselekedetemmel.

#### §. IV.

Vannak az önnön gyilkosságot el követni akaróknak holmi képzelt okoskodásból szivárgó erősítéseik, mellyekkel jó, és az okossággal meg egygyező erkôllsi színbe iparkodnak öltöztetni az önnön gyilkosságot.

#### E L S Ö B E N

Az ember a' maga szabadságának törvényes, egész hatalmú birtokossá, el mehet tehát az életnek helyéről, mikor néki tetszik. De nem helyes az okoskodás: mert már *Pythagoras* a' mint fel jegyzi *Cicero*, erősítette; *Grande esse nefas injussu summi Imperatoris Dei de praesidio, et statione vitae decedere*. Hogy te mérdék gonoszság légyen a' leg főbb parantsolónak az Istennek parantsolattya nélkül az életnek várából, és állásából el menni. Mert valamint az embernek a' ma-

ga kezdete léte nem volt hatalmában, Úgy ezen testi életének el semmisítése tetszése szerént nintsen hatalmába«. A' ki néked az életet adta ember! ragasztott az a' te életedhez bizonyos kötelességeket. Ezen kötelességek között vagyon önnön magadnak, testi épségednek, egészségednek fenn tartása, és azon tökéletességekre való szorgalmatos iparkodás, mellyek tulajdoni egy okossággal, ékes állatnak. Életet adott néked az a' fő Uralkodó azzal a' szoros parantsolattal, hogy azt tsak akkor add vissza, mikor néki tetszik. Azért tudgyad, hogy a' ki szorossan parantsollya, hogy mást meg ne ölj, önnön ölésedre nem adott hatalmat,

## M Á S O D S Z O R .

**D**e az én életem isten' ajándéka; vissza adhatom tehát azt, mihelyt nékem terhemre van, és le mondhatok ezen jussomról, hogy az emberi társaság' tagja legyek. Hibás a' vélekedés: mivel nem tsupa ajándék az élet; hanem egy az én húségem alá bizattatott, jó, mélyvel én mint okos

valóság az istennek rendelése szerént az erköltsi tzelnek elő mozdítására élni, ‘s ugyan azért fenn tartani köteleztetem’ De az olyan jussról sem mondhatok le, melly nélkül én nem élhetek az én rendeltetésem, ‘s méltóságomhoz képest. Illyen pedig az élet, mellyet ha az emberi társaság’ kedvéért fenn nem akarnék is tartani: köteleztetem az isten’ törvényéhez való szoros kötelességem miatt meg őrizni’ Nem úgy adatott tehát nekünk az élet ajándéka; hogy annak megtartásáról, vagy el vetéséről mi szabad kényünk szerént végezzünk; hanem hogy azon fel tételek alatt bírjuk, mellyekkel az életet ajándékozó Úr nekünk ki szabott. Tudni kell azonban, hogy vannak oily esetek, melyek’ ben nem tsak szabad; de kötelessége is az embernek fel áldozni a’ maga életét, vagy veszedelemre ki tenni. Illyen esetek, mikor az életet a’ fontossabb kötelességek’ meg sértése nélkül az öszve Ütközés’ regúlái szerént megtartani nem lehet.’ Mikor a’ mi hivatalunk kívánnya azt mi tölünk. Mikor az életet az igaz Hitnek, Réligionak meg tagadása nélkül meg tartani

nem lehet. Mikor életemet a' Haza' oltalmára, vagy másoknak védelmekre ki teszem, s. a. t.

### H A R M A D S Z O R .

Az ínségnek, nyomorúságoknak, szenvedéseknek nagysága mint egy parantsolat arra, hogy az élettől bútsút vegyünk. És ha megszűntünk a' Világra nézve hasznosoknak lenni; az okossággal meg egygyez, hogy innen el költözzünk. Ez is színes böltselkedés: mert nints olly keserves állapotya a' szenvedések, nyomorúságok alá vettetett embernek, mellyet az Isten' akarattyában való meg nyugovás, 's az Is' lennek szent kegyelme által, nyugott elmével ne viselhessen. Nintsen olly keserves állapotya az embernek, mellyet a' Szent Religiónak tanítását, 's vigasztaló letzkéjét nyomás elmélkedéssel hallgatván, tsendes szívvel ki ne állhasson. Ha jól még fontóllya tudniillik: hogy a' szenvedések a' virtusnak elé mozdítói, a' menyiben a' vétkes hajlandóságokat, a' kevelységet, fel fúvalkodást, magában való

bizodalmat, 's a' földi jókhoz való ragaszkodást meg erőtlénítik: A' virtust, mint a' lélek' múlhatatlan javát, valamint a' menyországoknak jövendő örökkévaló javait is velünk inkább betsültetik: minket az Isten eránt való bizodalomban, magunknak az ő akarattyára való hagyásában, a' békésséges-tűrésben, állhatatosságban gyakorolnak. Illyen gondolatokkal szükséges egy okos, egy keresztény embernek a' szenvedések' súllyá alatt magát táplálni, vigasztalni. Ezekről gyakran elmélkedni; nem pedig kétségben esést okozó rémitéseket és nyomorúságokat nevelni, és maga elleni kegyetlenkedni. Nem azt parantsollya tehát a' szenvedéseknek reád botsátásával néked ember! az életnek Ura, hogy ha a' te puha kényességed a' szenvedések' tövisével körül vétetik: erőszakos kézzel kitalaszítsad magadat ez életből; hanem hogy meg próbállya a' te benne való bizodalmat, el vonnyon a' világ' javainak mértéketlen szeretetétől, 's valaha békésséges tűrésedet megjutalmazza. A' Világra nézve pedig akármelly állapotban helyheztesél, hasznosnak lenni meg nem szűnsz, míg

élsz: mert a' Világnak külömbféle módokon használhatunk, és ha a' leg kissebb féreg sinsen ok nélkül: a' te életednek fenn tartása bizonyosan valamelly hasznos tekintettel van egybe kötve az Isteni bölts gondviseléstől. Bé szegődtél az életbe a' születés által; nagy hiba annak akarattya ellen meg szökni az életből, a' ki téged' ide befogadott.

## NEGYESZER.

Nagy szívűségnek jele a' haláltól való félelmen győzedelmet venni tudni: ellenben puha tunyaság, 's illetlen haláltól való félelem az, mikor valaki ha szükség, az ő életéről le mondani nem akar.

Erőtelen állítás ez is: mert olyan élet' veszedelmével egyben köttetett környúlállásokban a' mellyekben helyhez teti az embert a' törvény, a' köteles hívség, a' Religio, a' virtus, az igazság, a' haláltól olly annyira rettegni, hogy az élet' fenn tartásáért a' törvényt valaki fel törje, a' Religiót meg tagadgya, az erköltsöt meg sértse: igen is illetlen dolog, és kitsiny-



szívűség a' haláltól rettegni' dé az emberi életet sokszor sújtogató szenvedések alatt artzra esni, magát az okosság, 's a' Religio által meg győzni nem tudni; hanem magán erőszakos gyilkossággal kegyetlenkedni: ez a' valóságos puha kitsinyszívűség. Ellenben a' leg nagyobb ínségek között is az Isten eránt való bizodalját, állhatatos békességes-tűrést, a' ki menetelnek tsen' des várását ki mutatni, 's azt mondani *Horátiussal* Lib. 3. Ode 3. *Etiam si fractus illabatur Orbis, impavidum ferient ruinae.* Ámbár a' Világ nagy alkotvánnya öszve romolván reám húllyon is, rettenthetetlen nûi fognak esései engem' tsapdosni. Ez a valóságos hérósi lélek! ez, az igaz nagy lelktiség! ne véllyed tehát, hogy nagy szívűséget kövess el magad meg ölesével: mivel tsak igazságtalanságot, és nagy gyengeséget tselekeszel: mikor nem tud' van erőt venni a' valóságos, vagy képzelt roszszakon, idő előtt esel le alattok. Gyáva katona az, a' ki oda hagyja az ör helyet. A' szmorá viszontagságok is belé vágynak szöve a' Világ' nagy plánumába; de a' melyek sokszor jóra fordulnak. Nints olly,

ínség, mellyet el ne lehessen a' nagy léleknek túrni, 's ki menetelét állhatatos el szénással meg várni. Azért írta egy Vers-Szerző igen okossan:

*Rebus in adversis facile est contemnere vitam*

*Fortiter ille farit, qui miser esse potest.*

Könnyű az életet Ínségben le tenni,

Erős az, a' ki tud nyomorult is lennie

## Ö T Ö D S Z Ö R.

**P**éldákkal erősítik az önnön gyilkosság-nak pártfogói magok állításaikat, és sok jeles férfiakat emlegetnek, kik önnön meg ölesekre rettenthetlen szívvel menvén, példájokkal díszessé teszik az önnön gyilkosságot.

Igaz az, hogy a' Római történetek szorgalmasan feljegyzik mint valamelly ditsősséges tselekedetet a' maga öléseket. De azért: hogy valami nagy emberektől tétetik, a' mi a' közönséges ösztön ellen vagyon, a' mi az embernek magához való kötelességével szemben ellenkezik; még azért nem jó, nem ditséretes. Akár ki tegyen valami rosszat, ha tekintetes sze-

mély is, tsak roszsz marad az. A' bűn, ha bársonyba öltöztetik is, el nem veszi maga nevét. A' nagyok' merészsége, az emberi tselekedetnek a' józan észszel meg egygyező erköltsi valóságát meg nem viltoztattya. Nintsen az erköltsi dolgokban oily borzasztó gonoszság, mellyet valaki a'nagyobbak közzül élnem követett volna' És mondhattya-é valaki okossan: hogy a' nagy embernek hibája díszessé teszi a' hibát? Mellyek légyenek okai a' mai követetni szokott önnön gyilkosságnak, meg mondtam. A' mi a' Rómaiakat illeti, é következőket jegyzem felölök. A' Rómaiaknál az önnön gyilkosság vagy fajzattya volt még az erköltsi setétségben vakoskodó Századoknak. Vagy a' *Stoica Philosophiának* tanításából szivárgott következő: mivel a' Stoicusok azt tanították, hogy nagy gyengesége légyen embernek a' haláltól félni, és hogy a' nagyon kemény sorsban maga magának életét el veheti az ember. Ezt tanította *Seneca* is, a' mit ebben a' valóban bölts emberben méltán tsudálok, 's nagy dítsiretekkel magasztallya *Cátót* maga meg öléséért. Azt írja *Cicero*

*Tuscul Quaest.* 1. ma hogy egy *Hegesias* nevezetű, kötelesnek tartotta, 's tanította az embert bizonyos súlyos környülállásokban a' maga meg ölesére, és ezt olly hatóságos okokkal látszatott az embereknek javasolni, hogy sokan a' tengerbe ölnék magokat. Sokakban uralkodván tehát a' Stoicusok' tanításának ereje: reá szánták magokat némellyek a' nyomorúságos sorsban az önnön gyilkosságra. Azonban bizonyos az is: hogy a' Rómaiaknál leg inkább akkor gyakoroltatott az önnön gyilkosság; midőn meg gyengült nálok az igaz férfiúi szív, és a' gyönyörúségekbe lett elegyedés, aszszonyi puhaságig lágyította a' hajdon vitézi, 's minden sanyarúsággal bátran szembe szálló erőt. A' mint ma is leg inkább az el puhúlt, 's el aszszonyosodott emberek adgyák. az önnön gyilkosságnak szomorú példáját. Egészsen tehát nem jó ki hozás ez: sok nagy emberek meg ölték önnön magokat nagy elszánással. Tehát a' maga meg ölés dítséretes tselekedet. Külömben a' leg gyilkosabb tolvajokat, gorosztévőket is, hangosan kellene dítsérni: mert igen nagy el szánással van tselekedede-

tek egybe kaptsolva. De nem mind bátor ság az, a' mi annak látszatik. Még ama híres *Kátó* is gyengeséget árul el inkább, mint nagy tehetségű bátor szívet. Azért *Cicero* mentegeti ugyan őtet; de nem dítséri mint *Seneca*,

## H A T O D S Z O R .

**H**a keserves kínszásoknak előre teendő botsátásával a' reám ki mondott halált már már kellene ki állanom: vallyon nem az okosság' utasítása szerint tennék-é, ha szapora móddal magam okoznám halálomat inkább, hogy sem mástól sok kínszásokkal meg ölettessem? mivel az okosság tanít minket arra, hogy a' két rossz közöl a' kissebbet válaszszuk, mikor mind a' kettőt el nem távoztathatjuk.

Kétféle a' rossz: *Physicum, et Morale*. Természetes, azaz: nem a' magam szabad választásából következő, és erköltsi rossz, az az: olyan, mellyben az emberi szabad választás, és a' törvényre való tekintet foglaltatik. Természetes rossz reám nézve: ha a' jég szőlőmet meg rongál-

lya. Erköltsi rossz: ha én felebarátomnak Szőlőjében tudva, szántszándékkal kárt okozok. Ha két természetes rossz közül egynek választására elkerülhetetlen szükséggel kényszeríttem: az okosság' szava, a' kisebbet választani. De ha a' természetes rossz az erköltsivel egybe jó: semmi tekintetben akármely irtóztató *Physicum* rosznak el távoztatásáért az erkölcsi rosszát, az az: a' bűnt választani nem szabad. A' mástól néked akár minemű kín. fásokkal okoztatandó halál, reád nézve nem írköltsi rossz: erköltsi rossz ellenben minden tekintetben (ha csak eszedtől meg nem fosztattál) az önnön gyilkosság, Ezt tehát akármely rémítő halálnak el mellőzéséért bűn nélkül nem választhatod. Ezt taníttya a' helyes okosság. Ezt a' keresztény erköltsi tudomány. Azért, ha el követett gonosz tettedért napot mondott néked a' Bíró, 's meg kell halnod: békélly meg az Istennel, 's a' törvénynek súlyját viseld keresztényi bátorsággal. Ha pedig ártatlanságod igazságtalanul üldöztetik, 's nints menedék helyed: bátorítsd magadat, de hidgyed állhatatosan, hogy van egy igaz

tsalhatatlan Bíró, van egy mindenható Úr, a' ki szenvedésednek bőv jutalmát meg adgya. Így szükséges az ilíyen esetekben emberi, 's keresztényi módon gondolkodni; nem pedig a' leg alacsonyabb önnön gyilkossággal az emberi díszes természetet le gyalázni.

## H E T E D S Z E R .

**H**a valaki az önnön gyilkosnak tselekedetét a' büntől menteni akarván, azt a' régi avas regét emlegeti; *el jött az 'órája, meg kellett halnia. El volt végezve, hogy így vállyon meg az élettől.* Az illyeneknek röviden azt mondom: Igaz, hogy az I S T E N mindennek láttyá ki menetelét, tudgya halálát, 's mivel mint vég-hetetlen böltsesség, 's mindent tudó, nem is lehet, hogy ne tudgya. A' tudást, az által látást követi az el rendelés, a' melyet az Oskolák *Praedestinatió*nak neveznek. De miképpen? Láttya tudniillik az a' vég-hetetlen elme, mit fog tenni a' szabad akarattal fel ékesített ember, láttya az ő indulatait, hajlandóságait, maga reá szánását. Az előre látást követi az el

rendelés, az az: az ítélet, hogy így, vagy amúgy fog tselekedni. Azonban nem azért cselekszik valamit a' szabad akarattal bíró ember: mert az Isten látta előre; hanem az Isten azért látta előre; mert az ember a' maga szabad választásából idővel így fog tselekedni. Példának okáért; nem azért ölte meg *Nagy-Sándor* a' bortól felhevülven *Clitust* jó barátját, hogy az Isten előre látta ezen történendő gyilkosságot; hanem látta az Isten: mert a' heveskedő Sándor maga önként való reá szánásával fogja azt el követni. Ez a' leg józanabb ítélet az Isten' által látásának az emberi szabad tselekedetekben való befolyásáról. Nem akarok én itt most a' *Praedestinatio* eránt sok elme töréssel, 's szövényes böltselkedéssel folytattatott perlekedésekbe befeszkeszkeszteni; csak azt mondom; hogy az emberben való iparkodás, tselekedeteiről való elrendelés, számtalan kokkal bizonyította a' mi szabad akaratunknak az Isteni által látásból semmiképpen nem következő sérelmét, Külömben is betegnek orvosságot venni, a' veszedelmektől távozni az embernek, birtokának,



vagyonjának szaporításáról gondoskodni nem volna szükséges. Sőt a' mást meg ölö gyilkos is betsületes szint adhatna gonosz-ságának mondván. Az Isten rendelte, hogy az én kezem által végződgyék azon ember' életének órája. Helyben hagyhattya-é ezeket az okos emberi elme? Azért tagadhatatlanúl 'igaznak marad az önnön gyilkosság' nák az Isten' törvényével, az emberi közönséges érzéssel, az ember' kötelességeivel, az erköltsi regulákkal, 's egy keresz, ténynek maga viseletével ellenkező gonosz-sága, 's erköltstelensége.

Hogy az önnön gyilkosságnak szomorú veszedelmére ne rohanny valaha: ez a' leg főbb tanátsom. Tanúld meg magadat meg győzni. Nem egyéb pedig a' maga meg' győzés; hanem igyekezet által szerzett Készség, melly az érzékenységet, 's ki» vánságokat mérsékli, kormányozza, és a' mennyire az erköltsiség meg kívánnya, illendő határ közé szoríttya. Mert a' ki magát okossan szereti, az természeté fő díszének, és ugyan azért iparkodása' leg méltóbb tzellyának tartya az erköltsi jóságot, a' mellynek alája vannak vetve mindenféle

hajlandóságok. Ez az a tárgy, mellyre vezet, és segít a' *Moralis*-, az erköltsi tudomány, melly az embert lehetőképpen boldoggá teszi. A' ki ezt el éri, olly erővel bír, hogy el hagyhattya, a' mi néki ártana. Teheti a' mi javára van, el tűrheti, a' mit meg változtatni nintsen hatalmában. Ezen uralkodás nélkül nem lehet boldog az élet. A' kik soha semmit meg nem tagadhatnak magoktól: olly nyomorult rab szolgák, hogy mihelyest valamelly tárgy elevenen fel gyúllásztya kívánságokat, készek magokban, és másokban kárt tenni: készek haragra, szomorúságra, kétségbe esésre vetemedni, ha akadályra találnak. De mivel nagy munkában kerülne, ha egyszerre kellene magát a' kedves dolgoktól meg tartóztatni; azt parantsollya az ész, a' Religio: hogy gyakorollyuk magunkat a' győzedelemben, lemondván néha az ollyan dolgokról is, mellyek magokban nem rosszak, hogy a' károsoknak fel áldozása annál könnyebben essék a' nyomos tsatákban. valahányszor veszt a' vágyódás: mind annyiszor nyer a' böltsesség' ereje,, úgy, hogy idővel nem érez nagy nehézséget az

ember a' maga meg győzésében. Es ez a' valóságos nagyság: ez a' valóságos lelki erő, magát meg győzni tudni. Azért mondgya egy Vers-Szerző:

*Fortior est, qui se, quam qui fortissima vincit*

*Moenia, nec virtus altius ire potest.*

Erősbb a' ki magán győzedelmet téssen:

Mint a' ki várakat ostrommal meg vészen.

Már ennél az erkölts fellyebbre nem mehet,

Egy halandó nagyobb dolgot itt nem tehet.

Azért akárki légy, az életnek betséről, 's felséges rendeltetéséről gyakran elmélkedgyél, és azon iparkodgyál, hogy semmi törvénytelen hajlandóság benned erőt ne végyen. Azon igyekezz, hogy mindég lelkiismeretesen tselekedgy, és az Istenben való bizodalmat, az ő igazgatásában való meg nyugovást magadban meg erősítsd, így az önnön gyilkosságnak, az embriség ellen való gyalázatos tselekedét el kerülík!, 's nem esel az önnön gyilkosoknak szerentsétlen sorsokba, kiknek Tudós Tek. *Szrógh Sámuel* Úr e' következő ékes, és szívet érdeklő verseket hin-

szerentsétlenekrol irtt verses munkájában:

Szegény Ember társam! sírok a' Sírodnál  
 Borzad természetem rémitő sorsodnál!  
 – Szánlak, hogy arra vett *erőtelen séged*  
 Hogy magad által lett *erőszakos véged*.  
 Nyugodj boldogtalan! itt a' setétségben  
 Hová vágytál pártos *eszeveszettségben*.

### §. V.

Minekutánna az önnön gyilkosságról ennyit mondtam: mivel a' kettős bajvívásnak *Duellumnak* némi némű hasonlatossága, szövetsége vagyon az önnön gyilkossággal: minthogy a' bajvívó életét törvényes ok nélkül veszedelemre ki teszi, 's ha nem szándéka is egyenessen mástól meg ölettetni: olly helyheztetésben teszi még is magát önként; hogy meg ölettethessék, mondok valamit a' kettős bajvívásról is.

A' bajvívásnak az a' tzelja, hogy magának elégtételt, 's az okozott meg sértésért büntetést, kivált a' meg sértetett be-tsületre nézve szerezzen, 's elvesztett be-

tsületét újra helyre állítsa. A' kettős bajvívás régi ugyan' de a' setét és erköltsi vakoskodásban sínlő Századok' szomorú fajzattya. Mikor még a' neveletlen Világban a' hűség, és emberség egyvelgest termett a' vadsággal: akkor nem volt ismeretes más viadal, kettő között, hanem tsak mellynek tzélja győzelem vala az egészért, és melly sok ezereknek meg tartotta eleteket' így viaskodott Dávid Góliáttal; így erősítette meg Itáliának uraságát *Aeneás*, és *Turnus*; így a' *Horatiusok*, és *Curatiusok* Rómának, és Albának perét elvégezték'

A' Görögök, kik böltsességgel feljül múltak sokáig más nemzeteket: nem tudtak semmit az ilyen viadalról.' Nem tudtak a' Rómaiak is akkor, mikor a' jó ízlést, a' szabad mesterségeket magokhoz a' Görögöktől által költöztették.' De idővel mind a' Görögöknek, mind a' rómaiaknak világoosságát setétség lepte meg, 's homályba kezdé borulni a' böltsesség' Ekkor a' babonáság, 's az esztelen vélekedések lábra kaptak. 'S mivel a' törvények' ereje is fellelte meg gyengült: utoljára az ököl, és

az erő matatta meg, ki mellett legyen az gazság. A' kettős bajvívás az ilyen időknék maradvánnyá.

Szabad legyen-é a' kettős bajvívás, vagy nem? nem szükség nagyon kérdeni: mert tudva vagyon annak tilalma az Isteni, és a' Világi törvény által. Ugyan is: egy álltallyában szólván: magával az okossággal ellenkező igyekezet a' betsületben szenvedett kárt a' kettős bajvívással akarni kipótolni: mert annak szorossabb meg fontatásán kívül is, hogy a' betsület a' szóbeli meg sértés által az okos, 's értelmes embereknel el nem veszhet: éppen nem alkalmas mód a' bajvívás a' betsület' vissza állítására; mivel a' baj vívás által semmit sem lehet meg határozni: mert nem mindenkor a' meg sértetett nyer; hanem a' meg sértő is: minthogy itt az egész dolog az erőttől, alkalmas volttól, és a' vak szerentsétől függ. Ennek felette: törvénytelen tselekedet boszszút állani, 's valami meg sértésért a' büntetésre való hatalmat magának tulajdonítani, melly egyedül a' fő hatalom tulajdona, a' kinek az egész dolgot meg ítéles végett által kell adni. Lé-

gyen bár nagy a' meg bántás: nem lehet annak rosszszaságát, vagy nagyságát annyira terjeszteni; hügy érdemes légyen az élet veszést azzal egybe hasonlítani. A' meg sértett betsületet lehet törvényes úton vissza állítani; nem pedig az el veszett életet. Nintsen tehát egyarányúság a' bűn, hiba, és büntetés között,

Röviden ezen letzkét adom azoknak, kik a' bajvívásról hibás vélekedésben lévén, könnyen reá adják magokat ezen minden törvénnyel ellenkező tselekedetre. Az igaz betsület egyedül kötelességünk' hív tellyesítésében helyeztetik, Tsak azt mondotta igaz és betsületes embernek Cicero is, ki az Istent híven imádgya, és a' természet', vagy társaság' törvényét által nem hágja. Tehát egy heves, és indulattyával nem bíró embernek ítéletétől más betsfülete nem függhet. A' betsület a' törvénynek le tapodásával fenn nem állhat. Az egymás ellen ki kelők pedig éppen mikor a' meg sértett betsületet védelmezik: akkor sértik azt meg; akkor tapodják le az Isten', 's a' társaság' törvényét. Az illyen heves elragattatás mindég gyengeség' jele inkább,

hogy sem nagy szívé. Hogy is határozhatja meg egy kard, vagy golyóbis a' betsület' valóságát, mellyben a' meg sértőnek is szolgálhat a' szerentse. Mellyik nagyobb betsület: a' törvény ellen tselekedni-é, vagy a' törvényes úton keresni maga betsületet? Okosság-é maga épségét, életét, nemzetségének hírét tüzes boszszúállásból kétséges kotzkára ki tenni? Nem ok nélkül hozatott tehát mind a' Világi, mind az egyházi hatalomtól a' bajvívók ellen a' büntető törvénynek súllyá. Meg fontolván ezeket, mint egy kézzel tapogathattya az okos, és az indulatok' ködjétől tiszta elme, melly igen az emberiség ellen való törvénytelen tselekedet légyen a' kettős bajvívás.

Már bé akarván zárni munkátskámát, allandó magad kormányozására ezen erköltsi versekkel végzem el azt:

A' Szent Virtusokat szentül gyakorollyad,  
Magadat a' büntől, gyalázattól óllyad.  
Tehetséged szerént tégy jót mindenekkel.

Főképpen pedig az árva szegényekkel'  
Ne kívánný senkinek ártására lenni,  
Hamissan; erővel valamit el venni.



Indulataidat zabolán hordozzad,  
Éltedet mindenkor böltsen kormányozzad.  
Mértékletességet mindenben kövessed,  
Lelkedet a' testnek rabjává ne vessed.  
Igyekezz magadat a' jóban jobbítani,  
Tökéletességben tökéletesíteni.  
Teremtődnek képe te ellőtted állyon,  
'S minden szándékodban vezérül szolgállyon.